

15 oktober 2023, 4e zondag van de herfst

Schriftlezingen: Jona 1 en 2

Marc Chagall, Jonah Against a Blue Background (1972)

Gemeente van Christus, ja, waar zijn we in terecht gekomen, zult u wellicht denken bij het lezen van de eerste twee hoofdstukken van het boekje Jona. Een profeet die wegvlocht voor de Heer. Die onderweg dan in een storm terecht komt en overboord wordt gejonast.

Daar opgeslokt wordt door een grote vis en daar note bene drie dagen en drie nachten in de buik van de vis verblijft. Die uiteindelijk na al die tijd in de buik van de vis gaat bidden. En die vervolgens op bevel van de Heer op het droge wordt uitgespuwd. Waar gaat dit over!? Wat moeten we toch aan met dit wonderlijke boek.

Ik zal het maar meteen zeggen: dit is niet een boek waarbij we moeten gaan discussiëren over de grote van de vis en wat voor vis dit dan precies geweest moet zijn. Het gaat om de boodschap van dit boek en de literaire vorm waarin die boodschap in dit boek is gegoten. En om met dat laatste te beginnen: we hebben hier te maken met een komedie in vier bedrijven. Het boek is doorspekt met humor en ironie, het is in de joodse traditie een geinig boekje in de meest letterlijke zin van het woord. Via het Jiddisch, de taal van de Oost-Europese Joden, is het Hebreeuwse 'cheen', wat gunst of genade betekent, namelijk verbasterd tot ons woord gein. Gods genade is in de joodse traditie namelijk iets dat de werkelijkheid iets lichtvoetigs geeft, iets dat lucht en ruimte geeft; iets wat je doet glimlachen, al is het om maar niet te hoeven huilen. Een geinig boekje dus; want een geintje moet kunnen, het leert ons namelijk iets over Gods genade.

Zo gaat het ook in het boek Jona uiteindelijk over Gods genade. Jona moet naar Ninevé om de inwoners van de stad aan te klagen. Volgende week zullen we lezen dat wanneer Jona na veel omzwervingen uiteindelijk in Ninevé aankomt, de bevolking van deze grote stad zijn boodschap ter harte neemt. De Heer vergeeft de inwoners van Ninevé, maar Jona kan dat niet

hebben. Wat is er toch met Jona aan de hand? Het antwoord daarop vinden we denk ik in de twee hoofdstukken die wij zojuist met elkaar lazen. In deze tijd zouden wij misschien zeggen: Jona heeft alle vinkjes. Hij wordt een profeet genoemd. Hij is met andere woorden een boodschapper van God. In de tekst van vandaag zegt Jona dat hij een Hebreëer is, een Israëliet, een afstammeling van het Bijbelse volk Israël. Vanuit Bijbels perspectief deugt hij aan alle kanten; hij komt uit de juiste traditie en heeft de juiste wortels.

De stad Ninevé het is compleet tegengestelde van Jona. In de NBV21 staat het er nogal keurig, we lezen dat de inwoners van Ninevé zich misdragen. In de vorige editie van de NBV stond het denk ik terecht wat explicieter: 'het kwaad dat ze daar doen is ten hemel schreiend.' Tot zover lijkt het verhaal de wetten van een klassiek filmscript te volgen: the good guy gaat de bad guys de wacht aanzeggen. Maar dan gebeurt er iets verrassend: Jona gaat niet! Hij moet naar Ninevé gaan, de stad die een tijdlang de hoofdstad van Assyrie was, het tegenwoordige Irak. Maar wat doet Jona, hij gaat naar Tarsis in Spanje, toen het einde van de wereld zoals men die kende. Het is alsof een atleet klaarstaat voor de 100 meter en bij het startschot precies de andere kant oprent. De vraag is natuurlijk waarom Jona de andere kant opgaat.

Waarom wil hij niet naar Ninevé?

Jona vertrouwt het kennelijk niet helemaal. Eigenlijk vertrouwt hij de Heer niet. Jona gaat niet, omdat hij vermoedt dat de inwoners van Ninevé niet gestraft zullen worden. Daarom zegt hij, wanneer hij na heel wat vijven en zessen eindelijk in Ninevé is: 'ik wist het wel, dat U hen zou vergeven'. Zie je wel, ik had niet hoeven gaan, ik wist het wel. Jona spreekt de Heer verwijtend aan op zijn genade voor de inwoners van Ninevé. Waarom reageert hij zo cynisch? Is er misschien iets van bitterheid bij Jona ingeslopen?

Bitterheid kan soms iets te maken hebben met hoge idealen die iemand koestert. Als je de lat hoog legt, kom je namelijk altijd wel mensen tegen die niet aan die standaard voldoen en die daarmee in de weg staan van het ideaal dat je nastreeft. De keerzijde van hoge idealen kan daarmee bitterheid zijn. Dat is ook begrijpelijk: je zult je maar dag in dag inzetten voor een goede zaak en dan om je heen moeten zien hoe achteloos andere mensen daarmee omgaan. Mensen kunnen horendol worden wanneer ze zien dat hun idealen verkwanseld worden. Dat is ergens het gekke van idealisme: het je inzetten voor een goede zaak kan je boos en bitter maken. Volgende week zullen we lezen: De inwoners van Nineve geloofden de Heer en ze braken met het onrecht wat ze deden. Maar Jona gelooft niet meer dat er echt een verandering zal komen. Hij kan alleen nog maar een soort cynisch genoeg hebben in vernietiging van Ninevé en blijft mokkend achter wanneer die vernietiging uitblijft. Bij Jona zit er daarmee ten diepste iets van wantrouwen ten opzichte van de Heer. Hij kan er eigenlijk niet op vertrouwen dat de wereld bij de Heer in goede handen is. De inwoners van Ninevé verkwanselen Jona's idealen, maar Jona ziet ze komen ermee weggelopen en daar kan hij niet mee omgaan. Het boek Jona kan een heilzaam boek zijn voor teleurgestelde idealisten. En daarmee misschien ook voor onszelf, want misschien herkennen we wel iets van onszelf in deze Jona.

Want kunnen we vanochtend dan leren van Jona? De ironie in het boekje nodigt ons uit om onszelf misschien wat minder serieus te nemen. Het is helemaal niet verkeerd om ons in de strijd voor onze idealen ons af en toe af te vragen: kan ik nog lachen om mijzelf? Zie ik de gein nog? Een rode vlag is als je niet meer kunt geinen. Want de Bijbel leert ons dat deze wereld bij de Heer wel degelijk in goede handen is, en dat we juist daarom altijd hoopvol mogen zijn, al is het tegen de klippen op. De boodschap is daarmee: wees niet bang, de Heer is diep te vertrouwen. Vertrouw erop dat Hij aan de komst van Zijn koninkrijk van recht en gerechtigheid werkt, hoe ver de werkelijkheid van deze wereld daar ook van afstaat. De komst van dat Koninkrijk hangt niet van ons af; we kunnen iets in deze wereld van dat Koninkrijk zichtbaar maken door te werken aan gerechtigheid en vrede, allen op onze eigen manier (en dat moeten we vooral ook blijven doen, de boodschap is niet dat we met onze armen over elkaar kunnen zitten), maar wij kunnen het niet eigenhandig bewerkstelligen en dat hoeft ook niet. Want het is in Zijn hand, het is Zijn koninkrijk dat komt (zie ook de bede uit het Onze Vader: Uw Koninkrijk komen). En juist daarom mogen wij blijmoedig en hoopvol doen wat onze hand vindt om te doen, om te werken aan recht en gerechtigheid, in ons werk en in ons leven. De spiritualiteit van de Bijbel zit vol humor en gein, juist omdat niet alles van ons afhangt en omdat er hoop is voor de wereld, omdat de Heer deze wereld niet loslaat.

Maar in deze dagen vergaat ons het lachen. Wat we dan het heilige land noemen, is al decennialang een kruisvat wat in deze dagen op een ongekende manier is geëxplodeerd. Wereldwijd verschuiven de panelen, het is ongekend onrustig in de wereld. Een oorlog op het Europese continent, Armeniërs op de vlucht uit Nagorno-Karabach en sinds vorige week een ongekende escalatie in Israël en de Palestijnse gebieden. Er lijkt in zoveel opzichten een dieptepunt bereikt. In het boek Jona bereiken we vanochtend ook het dieptepunt.

Jona's verblijf in de buik van de grote vis is het letterlijke dieptepunt van het verhaal.

En wat doet hij daar? Hij Bidt. En daarmee laat hij ons zien dat er geen plek denkbaar is waar de Heer je niet hoort. Ook daar in de diepe duisternis daar in het binnenste van de vis, hoort de Heer het gebed van Jona. Het doet denken aan Psalm 139: hoe mijn weg ook gaat, waar ik ook heenvlucht; 'Gij houdt mij vast, Gij blijft mij leiden.'

Dat heet genade. Dat is het wonder waar de Bijbel van zingt. Als mijn weg dood lijkt te lopen, als ik nergens meer op kan bouwen, als ik niet weet hoe het verder moet, blijkt de Heer mij nabij te zijn; en dan blijkt er niet sprake te zijn van een einde, maar van een nieuw begin. Het heeft iets van een Paaservaring. In Matteus 12 spiegelt Jezus Zijn weg aan de weg die Jona ging. Hij zegt: 'zoals Jona drie dagen en drie nachten in de buik van een grote vis zat, zo zal de Mensenzoon drie dagen en drie nachten in het binnenste van de aarde verblijven. Op de derde dag bleek er niet sprake te zijn van een einde, maar van een nieuw begin.'

Dit verhaal wordt verteld, opdat het ons te binnen te schieten wanneer wij aan de randen van het bestaan raken, niet weten hoe het verder moet in ons leven, in deze wereld: Hij laat deze wereld niet los, Hij laat ons niet los.

Je kunt niet dieper vallen
Dan in Gods eigen hand,

Waarmee Hij ons barmhartig
Omvat aan alle kant¹.
Amen

---

¹ Lied 916: 1 uit het Liedboek (2013)